

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Effectievere bestrijding van mensenhandel: Hoe realiseren we proactief financieel onderzoek naar dit misdrijf?

Coster van Voorhout, J.E.B.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Delikt en Delinkwent

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Coster van Voorhout, J. E. B. (2018). Effectievere bestrijding van mensenhandel: Hoe realiseren we proactief financieel onderzoek naar dit misdrijf? *Delikt en Delinkwent*, 48(9), 772-789. Article 62. <http://deeplinking.kluwer.nl/?param=00D0EE2A&cpid=WKNL-LTR-Nav2>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Effectievere bestrijding van mensenhandel: Hoe realiseren we proactief financieel onderzoek naar dit misdrijf?²

DD 2018/62

62.1 Conclusie P-G J. Silvis, 10 april 2018, ECLI:NL:PHR:2018:340

“17. Ik kom nu tot de concrete bespreking van het middel.
(...)”

22. Het Hof heeft bij zijn oordeel dat er geen sprake was van uitbuiting gelet op de aard en duur van de tewerkstelling, de beperkingen die zij voor de betrokkene meebracht, en het economisch voordeel dat daarmee door de tewerksteller werd behaald. Aldus heeft het Hof de juiste maatstaf aangelegd. Het oordeel van het Hof geeft dan ook geen blijk van een verkeerde rechtsopvatting. In het licht van de vaststellingen van het Hof is het oordeel van het Hof evenmin onbegrijpelijk.

23. Dat, zoals in de toelichting op het middel wordt aangevoerd, nu [betrokkene 4] niet kon beschikken over zijn eigen financiële middelen, moet worden aangenomen dat hij in een uitbuitingssituatie verkeerde, en dat [betrokkene 4] dus niet verkeerde in een situatie die vergelijkbaar is met die van een mondige werknemer, doet hier niet aan af. Die omstandigheden maken immers, aldus het hof, dat [verdachte] en [medeverdachte 2] misbruik hebben gemaakt van hun uit feitelijke omstandigheden voortvloeiende overwicht en zich daarmee niet hebben gedragen als een behoorlijk werkgever behoort te doen. Die omstandigheden acht het Hof niet voldoende om te kunnen spreken van een dermate ernstige aantasting van de lichamelijke en geestelijke integriteit of de persoonlijke vrijheid van [betrokkene 4] dat (het oogmerk van) uitbuiting bewezen kan worden geacht. Dit oordeel van het Hof acht ik, gelet op de vaststellingen van het Hof dat [betrokkene 4] legaal in Nederland was, behoorlijk gehuisvest was, en niet werd belemmerd in zijn bewegingsvrijheid of anderszins onheus werd bejegend tijdens zijn tewerkstelling, niet onbegrijpelijk. Daar komt bij dat het Hof tevens heeft vastgesteld dat [betrokkene 4] in de Chinese gemeenschap verkeerde en binnen die gemeenschap ook contacten heeft gelegd. De vreemde taal en cultuur in Nederland speelde binnen die gemeenschap geen of in ieder geval een veel kleinere rol.

24. Voorts wordt in de toelichting op het middel aangevoerd dat het oordeel van het Hof dat terugkeer naar China voor [betrokkene 4] een reële optie was, waarvoor hij in vrijheid had kunnen kiezen, in het licht van het niet kunnen beschikken over zijn eigen financiële middelen, onbegrijpelijk is.

25. Deze overweging van het Hof volgt op de vaststelling dat [A] zou sluiten. Daarmee zou de grond onder de verblijfsvergunning van [betrokkene 4] komen te vervallen; deze was immers verstrekt onder de beperking dat [betrokkene 4] ‘arbeid in loondienst bij [A]’ zou verrichten. [betrokkene 4] zou in verband met de sluiting eigenlijk terug moeten keren naar China. Daar had hij voor kunnen kiezen. [betrokkene 4] heeft er echter voor gekozen om in te gaan op het aanbod om

1 J.E.B. Coster van Voorhout is Assistant Professor of (inter- and trans-)national and interdisciplinary criminal law at UvA.

2 Citeerwijze: J.E.B. Coster van Voorhout, ‘Effectievere bestrijding van mensenhandel: Hoe realiseren we proactief financieel onderzoek naar dit misdrijf?’, DD 2018/62.

in Amsterdam te gaan werken, omdat hij niet zonder geld verdiend te hebben naar China wilde terugkeren. In dat licht acht ik de overweging van het Hof dat terugkeer naar China voor [betrokkene 4] een reële optie was, niet onbegrijpelijk.

26. De Hoge Raad is gebonden aan de niet onbegrijpelijke vaststelling van feiten door het hof. In het licht van die feiten, die door het Hof in een toepasselijk beoordelingskader zijn gewogen, is het Hof tot het oordeel kunnen komen dat er bij verdachte aangaande de relevante gedragingen geen sprake was van "(oogmerk van) uitbuiting".

27. Het middel faalt derhalve.

28. Ambtshalve heb ik geen gronden aangetroffen die tot vernietiging van de bestreden uitspraak aanleiding behoren te geven.

29. Deze conclusie strekt tot verwerping van het beroep."

62.2 **Conclusie A-G T.N.B.M. Spronken, ECLI:NL:PHR:2018:138 bij HR 2 oktober 2018, ECLI:HR:2018:1823**

"5.1. De steller van het middel voert primair aan dat gelet op de bijzondere positie die een minderjarige inneemt, de eis van uitbuiting niet geldt voor art. 273f lid 1 onderdeel 5° Sr zoals door het hof is aangenomen. Weliswaar heeft de Hoge Raad bepaald dat ten aanzien de onderdelen 3° en 4° van art. 273f lid 1 Sr uitbuiting als impliciet bestanddeel heeft te gelden, dit kan volgens de steller van het middel echter niet worden doorgetrokken naar onderdeel 5° dat ziet op minderjarigen. De positie van de minderjarige is een andere dan die van een meerderjarig slachtoffer. Om die reden ontbreekt bijvoorbeeld in art. 273f lid 1 onderdeel 5° Sr, dat in iets gewijzigde vorm overeenkomt met art. 250a lid 1 onderdeel 3 (oud) Sr, de eis van het gebruik van dwangmiddelen. Om dezelfde reden zou volgens de steller van het middel daarom ook de eis van uitbuiting ontbreken.

(...)

5.9. Gelet hierop en op hetgeen door het hof is vastgesteld, namelijk kort samengevat dat de verdachte met behulp van – op zijn verzoek – door (de minderjarige) [betrokkene 1] gemaakte foto's advertenties heeft geplaatst op internetsites waarbij die [betrokkene 1] als prostituee werd aangeboden en zij vervolgens door potentiële klanten werd gebeld, is het oordeel van het hof niet begrijpelijk. Dat het slachtoffer na het ontvangen van de telefoontjes van potentiële klanten de boot heeft afgehouden, maakt dat niet anders. Op het moment dat de advertenties waren aangeemaakt en potentiële klanten [betrokkene 1] konden bellen, had zij zich reeds beschikbaar gesteld voor prostitutie. Daarom ben ik van mening dat de subsidiaire deelklacht slaagt.

5.10. Het eerste middel slaagt."

62.3 **Hof Arnhem-Leeuwarden, 28 februari 2018, ECLI:GHARL:2018:1974**

"Het oordeel van het hof

Aan verdachte is tenlastegelegd dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan overtreding van artikel 273f lid 1 sub 1, 3, 4 en 9.

Sub 4

(...)

Het Hof heeft geoordeeld dat een gedraging als het 'afsluiten van een telefoonabonnement' niet zonder meer is aan te merken als arbeid of dienst tot het verrichten waarvan iemand wordt gedwongen of bewogen zich beschikbaar te stellen als bedoeld in art. 273f, eerste lid aanhef en onder 4°, Sr. Uitgaande van het in 2.4.4 vermelde toetsingskader heeft het Hof geoordeeld dat, in het bijzonder gelet op de aard en de korte duur (één of enkele dagen) van de diensten, de niet-noemenswaardige beperkingen die zij voor de betrokkenen meebrachten en het economische voordeel dat daarmee door de verdachte werd behaald, alsmede gelet op de overige (persoonlijke) omstandigheden van de betrokkenen, in geen van deze gevallen sprake was van uitbuiting.

In deze zaak staat echter vast dat aangeefster ruim twee jaar een relatie heeft gehad met verdachte en dat zij gedurende die relatie ongeveer 30 telefoonabonnementen heeft afgesloten. Door die abonnementen kwam aangeefster in de schulden, terwijl verdachte profiteerde van het geld dat door de verkoop van de telefoons werd verkregen. Aangeefster heeft verklaard dat het geld van de verkoop van de telefoons naar verdachte ging. De verklaring van aangeefster wordt op dit punt ondersteund door de verklaring van [getuige 4]. Verdachte heeft haar immers verteld dat aangeefster voor hem, verdachte, telefoonabonnementen afsloot. Daarnaast is aangeefster op verzoek van verdachte gaan werken in de prostitutie. Ook het geld dat ze met deze werkzaamheden verdiende heeft ze aan verdachte afgestaan. Haar verklaring wordt op dit punt ondersteund door de verklaring van [getuige 1] die een keer heeft gezien dat aangeefster het geld dat zij had verdiend in een club in Duisburg afstond aan verdachte en de verklaring van [getuige 4] tegen wie verdachte heeft gezegd dat aangeefster voor hem in de prostitutie werkte.

Aangeefster is in juli 2011 van Aruba naar Nederland gereisd met het doel een opleiding te volgen. Die opleiding heeft zij niet kunnen volgen. Zij kreeg namelijk een relatie met verdachte die niet wilde dat ze naar school ging. Wel maakte verdachte gebruik van haar om aan geld te komen. Hij haalde aangeefster over om voor hem telefoonabonnementen af te sluiten en in de prostitutie te werken. Gedurende de relatie van twee jaar met verdachte heeft aangeefster geld voor verdachte verdiend door in de prostitutie te werken en telefoons te verkopen of aan verdachte te geven die ze als gevolg van het afsluiten van telefoonabonnementen ontving. Het dossier bevat geen gegevens over de precieze hoogte van de verdiensten, maar die moeten – alleen al gelet op de hoeveelheid afgesloten abonnement en het feit dat aangeefster langere tijd in de prostitutie heeft gewerkt – aanzienlijk zijn geweest. Als gevolg van haar relatie met verdachte en de werkzaamheden waartoe ze door verdachte werd bewogen, heeft aangeefster dus niet aan haar toekomst kunnen werken door een opleiding te volgen. Verder heeft aangeefster gedurende haar relatie met de verdachte geen geld kunnen sparen (omdat ze haar verdiensten uit de prostitutie aan verdachte afstond) en heeft ze door het afsluiten van telefoonabonnementen ten behoeve van verdachte voor haar zelf schulden opgebouwd. Ook over de hoogte van die schulden bevat het politieonderzoek geen nadere informatie, maar nu het gaat om het afsluiten van ongeveer 30 abonnementen, gaat het hof er van uit dat aangeefster een flinke schuld heeft opgebouwd bij de verschillende providers.

Gelet op de periode waarin verdachte financieel geprofiteerd heeft van aangeefster, de omvang van het profijt en de gevolgen voor aangeefster – geen opleiding, wel schulden – heeft verdachte aangeefster uitgebuit.

Aangeefster was jong, verliefd op verdachte en nog maar net in Nederland toen verdachte haar overhaalde telefoonabonnementen af te sluiten. Verdachte had aangeefster gezegd dat de schulden die ze zou opbouwen met het afsluiten van telefoonabonnementen ongedaan zouden worden door middel van (zo begrijpt het hof) een soort van schuldsaneringstraject. Dat aangeefster volgzzaam was, blijkt niet alleen uit de verklaring van aangeefster, maar ook uit de verklaring van [getuige 4]. Verdachte heeft haar immers verteld dat aangeefster alles voor hem deed. Verdachte

had kennelijk een sterke behoefte aan geld en heeft misbruik van aangeefster gemaakt om aan geld te komen. Verdachte kon misbruik van aangeefster maken, omdat aangeefster jong (een stuk jonger dan verdachte) was, nog maar net in Nederland was (en dus nog geen netwerk had kunnen opbouwen) en verliefd was op verdachte. Verdachte heeft aangeefster uitgebuit als gevolg van het misbruik dat hij maakte van zijn overwicht op haar en haar kwetsbaarheid.”

62.4 Hof 's-Hertogenbosch, 19 maart 2018, ECLI:GHSHE:2018:1268

“Het oordeel van het hof
(...)

Aangever 1 t/m 13

(...) Het hof is van oordeel dat er in het bijzonder gelet op de aard en de duur van de tewerkstelling – voor zover daarvan al kan worden gesproken –, de beperkingen die zij voor de betrokkene meebrengt en het economisch voordeel dat daarmee door de tewerksteller wordt behaald, in dit geval geen sprake is van uitbuiting. De activiteiten van [aangever 13] zijn beperkt gebleven tot het afsluiten van 5 telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag, terwijl van daadwerkelijke beperkingen in de vrijheid van [aangever 11] geen sprake is. De bij de afgesloten abonnementen behorende telefoons werden ingenomen door [medeverdachte 1]. Uit het dossier lijkt te volgen dat [medeverdachte 1] geld betaalde aan personen die nieuwe slachtoffers zouden regelen, maar het hof is van oordeel dat, gezien in het licht van hetgeen hiervoor is overwogen, die enkele omstandigheid onvoldoende is om aan te nemen dat sprake is van mensenhandel. Het hof heeft daarbij tevens in aanmerking genomen dat ook uit de overige omstandigheden niet valt af te leiden dat sprake is van uitbuiting.

Nu het afsluiten van abonnementen door [aangever 13] niet gebeurde onder omstandigheden waarbij uitbuiting kan worden verondersteld, kan dat handelen niet worden bewezen als mensenhandel. De verdachte dient daarom in zoverre te worden vrijgesproken.

Het hof is van oordeel dat uit de hiervoor genoemde bewijsmiddelen volgt dat [verdachte] zich schuldig heeft gemaakt aan het medeplegen van afpersing van [aangever 13] door bedreiging met geweld.”

62.5 Houston/ING transactie³

“6.1. Strafbare feiten

Gezien het in hiervoor beschreven handelen door ING NL, is het OM van oordeel dat ING NL zich in de periode van 1 januari 2010 tot en met 31 december 2016 in Nederland schuldig heeft gemaakt aan overtreding van een aantal bepalingen van de Wwft, meermalen gepleegd terwijl hiervan een gewoonte is gemaakt.¹⁴ Tevens heeft ING NL zich in deze periode schuldig gemaakt aan schuld-witwassen, strafbaar gesteld in artikel 420quater van het Wetboek van Strafrecht, meermalen gepleegd.

(...)

7. *Beslissing tot transigeren*

7.1. *Motivering* Het OM kan voor de aanvang van de terechtzitting één of meer voorwaarden stellen ter voorkoming van strafvervolgning wegens misdrijven waarop gevangenisstraf is gesteld van niet meer dan zes jaar en voor overtredingen (art. 74 Wetboek van Strafrecht). Met andere

³ Vindplaats: www.om.nl/publish/pages/58352/feitenrelaas_houston.pdf.

woorden, de transactie is een in de wet geregelde mogelijkheid om strafzaken buiten de rechter om af te doen.

In dit geval is gezien de hoogte van het transactiebedrag sprake van een hoge transactie. Ook gaat het om een bijzondere transactie nu het, onder meer, gaat om het algemeen functioneren van de financieel-economische sector. Op een dergelijke transactie is de "Aanwijzing hoge transacties en bijzondere transacties" van toepassing (<https://wetten.overheid.nl/BWBR0024648/2008-11-01>).

In voornoemde aanwijzing is het uitgangspunt opgenomen:

"niet transigeren in dergelijke zaken (maar voorleggen aan de rechter), tenzij daar een zeer goede reden voor is".

In het strafrechtelijk onderzoek Houston is sprake van goede redenen om te transigeren, nu:

- ING NL de gemaakte fouten publiekelijk erkent en betreurt;
- ING NL heeft meegewerkt aan het strafrechtelijk onderzoek en de kwestie daartoe zelf intern heeft onderzocht en de uitkomsten daarvan bij het OM bekend zijn; ING NL het OM actief in de gelegenheid zal blijven stellen om onderzoek te doen naar mogelijke strafbare feiten voortkomend uit tekortkomingen van het FEC CDD beleid waarop de transactie betrekking heeft;
- ING NL, onder toezicht van DNB, een nieuw herstelplan heeft ontwikkeld en implementeert. ING NL heeft gedurende het strafrechtelijk onderzoek aan het OM ook steeds inzicht geboden in de voortgang van dit herstelplan;
- ING NL met deze transactie verantwoording neemt voor het plegen van strafbare feiten gedurende meerdere jaren.
- Gezien deze redenen is een transactie volgens het OM effectiever dan een rechtsgang.
- Onderdeel van de transactie is het opleggen van een boete van € 675 miljoen. Die boete heeft ING NL geaccepteerd. Ook zal ING NL een bedrag van € 100 miljoen aan wederrechtelijk verkregen voordeel betalen. In hoofdstuk 8 wordt dit nader uiteengezet.

(...)

7.4. De getroffen herstelmaatregelen en het herstelplan onder toezicht DNB ING NL heeft tijdens het strafrechtelijk onderzoek een grootschalig herstelplan ontwikkeld en een start gemaakt met de implementatie daarvan. Doel van dit langjarig herstelprogramma is om de geconstateerde misstanden voortvarend en duurzaam aan te pakken en voor de toekomst blijvend te verhelpen. De ontwikkeling, uitvoering en voortgang van voornoemd herstelplan kennen een meerjarige implementatieperiode en staan onder toezicht en controle van DNB. Het OM heeft hierin aanleiding gevonden om te transigeren voor de periode van 1 januari 2010 tot de datum van ondertekening van de transactieovereenkomst."

1. Inleiding⁴

Deze rechtspraakrubriek gaat over mensenhandel en in het bijzonder de bewijsproblematiek omtrent uitbuiting binnen en buiten de seksindustrie (artikel 273f Sr). Daarbij denkt u wellicht niet meteen aan de transactieovereenkomst die in september tussen het openbaar

⁴ Deze rubriek gaat in op met name mensenhandeljurisprudentie uit de periode januari tot en met 28 september 2018.

ministerie (OM) en de ING bank N.V. (ING) is gesloten.⁵ Maar in deze rubriek zal ik beide onderwerpen bij elkaar brengen.

Met mensenhandel is veel geld gemoeid; wereldwijd levert het misdrijf volgens de beste inschatting jaarlijks zo'n \$ 150 miljard op.⁶ In 2016 werd mensenhandel zelfs gezien als het delict dat sinds dat jaar, na drugshandel, het meeste crimineel vermogen voor georganiseerde misdaadgroepen opbrengt.⁷ Daarmee ging mensenhandel qua crimineel vermogen van de derde naar de tweede plek. Om dit te 'vertalen', de opbrengsten uit mensenhandel zijn zo'n beetje gelijk aan de financiële middelen van de naar schatting rijkste man ter wereld: Amazon's CEO Jeff Bezos. Erger nog, het raakt vele mensen. De beste schatting is dat in 2016 ongeveer 40.3 miljoen mannen, vrouwen en kinderen het slachtoffer zijn geworden van mensenhandel.⁸ Dit betekent, omgerekend, dat wereldwijd 1 op de 185 mensen het slachtoffer is van dit misdrijf.

In en door Nederland is ten aanzien van mensenhandel recentelijk het volgende gebeurd. In ons land waren er, terwijl er geen enkele reden was om aan te nemen dat er minder slachtoffers waren, in 2017 ruim 25% minder veroordelingen voor mensenhandel dan in 2016.⁹ Deze significante daling geeft ten minste aan dat het relevant is om te onderzoeken of betere opsporingsmethoden nodig zijn. Deze behoefte lijkt ook reeds verdisconteerd in het nog op te stellen interdepartementale plan van aanpak aangaande mensenhandel dat vijf ministeries thans ontwikkelen.¹⁰ Op het internationale vlak zet Nederland zich daarnaast in voor de bestrijding van mensenhandel. Op 25 september heeft minister Blok gepleit bij de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties voor een internationaal netwerk tegen mensenhandel.¹¹ Meer specifiek wordt hierbij ingezet op (verbeterd) financieel onderzoek naar dit misdrijf. Nederland geeft daarmee eveneens uitvoering aan de reeds ten tijde van onze zetel aangenomen Veiligheidsraadresolutie.¹² Hieronder worden onder meer de financiële tegoeden van mensenhandelaren uit Libië bevroren. Deze initiatieven helpen Nederland hopelijk te voldoen aan de reeds aangegane verplichtingen onder de wereld-

5 Zie onder meer het mediabericht, beschikbaar op: www.reuters.com/article/us-ing-groep-settlement/ing-cfo-steps-down-as-backlash-grows-after-900-million-money-laundering-fine-idUSKCN1LR0ER (laatst geraadpleegd op 29 september 2018). Deze rubriek gaat alleen in op ING NL om reden van de geaccepteerde en betaalde transactie. Hieronder zal steeds alleen ING geschreven worden.

6 Hier wordt gesproken over beste schatting omdat al deze inschattingen gebaseerd zijn op aannames en gegevens over grotendeels verborgen misdaad, hetgeen meestentijds wordt aangegeven met de term *dark number*. International Labor Organization, *Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour*, 2014, beschikbaar op: www.ilo.org/global/publications/ilo-bookstore/order-online/books/WCMS_243391/lang-en/index.htm (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

7 Sommige schattingen plaatsen de inkomsten uit productvervalsingen (*counterfeit*) tussen drugshandel en mensenhandel. Zie onder meer UNODC, *Data and analysis, illicit financial flows*, beschikbaar op: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (laatst geraadpleegd op 29 september 2018). Om die vergelijking te maken, drugshandel wordt ingeschat op \$ 280 tot \$ 420 miljard.

8 [4] International Labor Organization, *Forced labour. Global estimates of modern slavery: forced marriage and human trafficking*, 2017, beschikbaar op: www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang-en/index.htm (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

9 Op of rond 18 oktober, EU-Mensenhandeldag, worden de cijfers van geregistreerde mogelijke slachtoffers van mensenhandel weer bekend gemaakt door de Nationaal Rapporteur Mensenhandel.

10 Zie de Kamerbrief over ontwikkeling plan van aanpak mensenhandel van staatssecretaris Harbers (JenV), minister Koolmees (SZW), minister De Jonge (VWS), minister Kaag (Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking) en minister Blok (BZ) aan de Tweede Kamer (25 mei 2018), beschikbaar op: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/05/25/tk-ontwikkeling-plan-van-aanpak-mensenhandel (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

11 Zie het mediabericht, beschikbaar op: <https://nos.nl/artikel/2251970-blok-pleit-in-new-york-voor-netwerk-tegen-mensenhandelaren.html> (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

12 Te weten VN VR Resolutie 2331, december 2016. Zie het mediabericht, beschikbaar op: <https://nos.nl/artikel/2235536-veiligheidsraad-omarant-nederlands-voorstel-aanpak-libische-mensensmokkelaars.html> (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

wijde duurzame ontwikkelingsagenda (de zogeheten *global goals* of ook wel *sustainable development goals (SDGs)*).¹³ In dat kader heeft Nederland, tezamen met alle landen, beloofd per 2030 mensenhandel geheel te hebben beëindigd.

Tegen deze achtergrond wordt in deze rubriek ingegaan op de financiële aspecten van mensenhandel en in het bijzonder op verbeterd financieel onderzoek naar dit complexe misdrijf. Daarbij kunt u denken aan financieel onderzoek dat ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel afkomstig uit mensenhandel mogelijk maakt.¹⁴ Maar dit is veelal financieel onderzoek dat is gericht op het ‘afpakken’ nadat de zaak al met ander bewijs is ‘rond’ gemaakt (reactief).¹⁵ Daarom wordt in deze rubriek de vraag aan de orde gesteld of het niet ook mogelijk zou zijn om in bankgegevens aanwijzingen van mensenhandel te ontdekken (proactief). Door op deze wijze actief op zoek naar mensenhandel te gaan, kunnen indicaties van dit misdrijf worden gevonden die anders mogelijkwijs nooit zouden worden aangetroffen. Zo zou een omslag kunnen worden gemaakt van reactief naar proactief financieel onderzoek om mensenhandel niet alleen beter te bestrijden maar mogelijk zelfs te voorkomen. Het relevante wettelijke kader daartoe is de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Dit is nu net de Wet die door ING werd geschonden, hetwelk ook ten grondslag lag aan de Houston-transactieovereenkomst met het OM. Vandaar dat ik in deze rubriek deze twee onderwerpen, die op het eerste gezicht ver uit elkaar liggen, aan de orde stel.

Dit doe ik door allereerst twee conclusies, een van de P-G en een van een A-G, te bespreken om de bewijsproblematiek omtrent uitbuiting binnen en buiten de seksindustrie te duiden (par. 2). Voorts wordt aan de hand van feitenrechtspraak een uitbuitingsontwikkeling besproken die wel erg sterk financieel van aard is en wordt gepleegd door – naar analogie van ‘loverboys’– zogenoemde ‘creditboys’ (par. 3). De cirkel wordt ten slotte rond gemaakt door suggesties te doen voor de wijze waarop Nederlandse banken mensenhandel door middel van proactief financieel onderzoek (beter) kunnen helpen te bestrijden (par. 4).

13 De relevante *global goals* of ook wel *sustainable development goals (SDGs)* betreffen: 5.2 met betrekking tot kinderhandel, 8.7 met betrekking tot vrouwenhandel en 16.2 met betrekking tot alle vormen van mensenhandel.

14 Dit is opmerkelijk omdat in de Aanwijzing Afpakken (welke beter terugpakken zou kunnen heten, aangezien niets wordt afgepakt maar juist wederrechtelijk verkregen voordeel wordt teruggepakt), van het College onder andere het volgende: “Afpakken is geen neventaak maar een kerntaak” en onder punt 4: “Opsporing en financieel onderzoek – Om zicht te krijgen op het vermogen en de geldstromen die gepaard gaan met lucratieve criminaliteit is financieel opsporingsonderzoek cruciaal, hetzij als initieel onderzoek hetzij als onderdeel van het opsporingsonderzoek. Hierbij gelden de volgende uitgangspunten: 1. Om wederrechtelijk verkregen voordeel te kunnen ontnemen of verbeurd te doen verklaren en/of witwassen strafrechtelijk te kunnen vervolgen, dient in elk opsporingsonderzoek waarin sprake is van een “opbrengst”, maar in elk geval in opsporingsonderzoeken naar ondermijnende en georganiseerde criminaliteit zoals milieucriminaliteit, fraude, drugshandel, mensenhandel, mensensmokkel of wapenhandel, onderzoek te worden verricht naar de geldstromen die gepaard gaan met deze misdrijven en onderzoek naar het vermogen van de veroordeelde [cursivering mijnerzijds].” Ook op het internationale vlak is er aandacht voor mensenhandel. Zo heeft de Financial Action Task Force on money laundering (FATF) nog in juni van dit jaar specifiek onderzoek gedaan naar geldstromen die uit mensenhandel voortkomen, zie FATF-APG (2018), *Financial Flows from Human Trafficking*, FATF: Paris, www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/human-trafficking.html. De FATF is het internationale samenwerkingsverband dat door de G7 is opgericht in 1989 en dat de aanbeveling deed om de Wwft in te voeren, hetgeen in Nederland in augustus 2008, is gedaan.

15 Een in deze zelfde jurisprudentieperiode niet nader te bespreken conclusie van A-G Hartevelde geeft treffend weer hoezeer witwassen en mensenhandel met elkaar verweven kunnen zijn: “(v)oor wat betreft het witwassen overweegt het Hof dat het – populair gezegd – uitgeven van het met de mensenhandel buitgemaakte geld zozeer samenhangt met die mensenhandel dat het hof, hoewel sprake is van een afzonderlijk strafbaar feit, geen grond ziet een hogere straf op te leggen dan het gedaan zou hebben als dit feit niet was ten laste gelegd en bewezen verklaard.” Bij de bespreking van het derde middel in paragraaf 8.1 van de Conclusie A-G A.E. Hartevelde, 28 augustus 2018, ECLI:NL:PHR:2018:877. Het arrest van de Hoge Raad is niet aangetroffen op (laatst geraadpleegd op 29 september 2018): www.rechtspraak.nl.

2. Bewijsproblematiek omtrent uitbuiting binnen en buiten de seksindustrie

Om de bewijsproblematiek omtrent uitbuiting binnen en buiten de seksindustrie te behandelen, worden hier twee conclusies, een van de P-G en een van een A-G,¹⁶ behandeld in een meer algemene context.¹⁷ In zijn algemeenheid is het namelijk zo dat mensenhandelsslachtoffers vaak geen aangifte (durven te) doen en slachtoffer- en getuigenverklaringen ook meestentijds moeilijk zijn te verkrijgen. Mensenhandel wordt daarom veelal, in plaats van een brengdelict, als haaldelict bestempeld. Bovendien acht het OM mensenhandel een belangrijk aspect van ondermijning en is het misdrijf opgenomen in het Nationale Dreigingsbeeld van 2017.¹⁸ Tegen deze achtergrond wordt in het hiernavolgende gekeken naar twee recente OM-cassaties tegen vrijspraak voor dit misdrijf in een bedrijf en in de prostitutie. Hiertoe wordt eerst kort geduïd dat mensenhandel in de zin van artikel 273f Sr het complexe delict is dat versimpeld kan worden weergegeven als een optelsom van een drietal bestanddelen: i) gepleegde handelingen (werven, vervoeren, huisvesten, etc.) ii) met gebruik van dwangmiddelen (dwang, misleiding, misbruik van een kwetsbare positie, etc.) en iii) met het oogmerk van of daadwerkelijke uitbuiting in de seksindustrie of daarbuiten en/of op orgaanhandel. Daarbij hoeft volgens de Hoge Raad, om dit expliciet te maken, de uitbuiting niet voltooid te zijn omdat het oogmerk daarvan afdoende kan zijn.¹⁹ Anders gezegd, handelingen en dwangmiddelen met de intentie om iemand te gaan uitbuiten is reeds mensenhandel.²⁰ Voor meerderjarigen geldt daarbij eveneens dat, indien een van de voornoemde dwangmiddelen is gebruikt, instemming van een slachtoffer van mensenhandel met de beoogde of daadwerkelijke uitbuiting irrelevant is.²¹ Tot slot, voor minderjarigen geldt daarenboven dat instemming überhaupt irrelevant is, ook indien voornoemde dwangmiddelen niet bewezen zijn verklaard.²²

16 Hierboven onder 62.1 en 62.2.

17 Deze twee conclusies zijn gekozen uit de negentien arresten van de Hoge Raad aangaande mensenhandel die in de periode van 1 januari tot en met 28 augustus 2018 zijn geweest.

18 F. Boerman, M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis en E. Stoffers, Nationaal dreigingsbeeld 2017, Georganiseerde criminaliteit, beschikbaar op [laatst geraadpleegd op 29 september 2018]: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/06/01/tk-bijlage-nationaal-dreigingsbeeld-2017.

19 Hoge Raad, 27 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI7099, r.o. 2.6.1. "Bij de beoordeling van de klacht dat het oordeel van het Hof dat geen sprake is van "uitbuiting" ontoereikend is gemotiveerd, dient het volgende te worden vooropgesteld. Het in art. 273a, eerste lid, (oud) Sr voorkomende bestanddeel (oogmerk van) uitbuiting is in de wet niet gedefinieerd, anders dan door de opsomming in het tweede lid van een aantal vormen van uitbuiting, waaronder gedwongen of verplichte arbeid of diensten. Blijkens de hiervoor onder 2.3.2 weergegeven memorie van toelichting doelt deze bepaling op een verscheidenheid aan moderne vormen van slavernij, waarbij als voorbeeld wordt genoemd een extreem lange werkweek tegen onevenredig lage betaling onder slechte werk-omstandigheden. De vraag of – en zo ja, wanneer – sprake is van 'uitbuiting' in de zin van de onderhavige bepaling, is niet in algemene termen te beantwoorden, maar is sterk verweven met de omstandigheden van het geval. Bij de beantwoording van die vraag komt in een geval als het onderhavige onder meer betekenis toe aan de aard en duur van de tewerkstelling, de beperkingen die zij voor de betrokkene meebrengt, en het economisch voordeel dat daarmee door de tewerksteller wordt behaald. Bij de weging van deze en andere relevante factoren dienen de in de Nederlandse samenleving geldende maatstaven als referentiekader te worden gehanteerd. Daar komt bij dat voor de vervulling van de delictomschrijving niet nodig is dat het slachtoffer daadwerkelijk wordt uitgebuit."

20 HR 27 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI7099 (het *Chinese horeca*-arrest), en HR, 24 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3309.

21 Vgl. artikel 2 lid 4 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PbEU* L 101/1.

22 Vgl. artikel 2 lid 5 Richtlijn nr. 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PbEU* L 101/1.

Voornoemde conclusie van de P-G gaat over een zaak waarin, kortweg, een van de verdachten betrokkene uit China via een detacheringsbureau laat komen om te werken voor hun inlenende bedrijf (artikel 273f, eerste lid, onder 4° Sr).²³ Hiertoe betaalt de betrokkene een waarborgsom aan een van de verdachten en detacheringskosten aan een andere persoon. De betrokkene beschikte niet over zijn eigen pinpas en kreeg voor de periode van ongeveer een jaar zakgeld voor vijf van de zes dagen die hij structureel werkte. Zodra het inlenende bedrijf ging sluiten, gaf betrokkene aan dat hij een vrije dag wilde opnemen. Verdachten meenden dat betrokkene zou willen 'vluchten' naar een andere persoon. Daarop hebben de verdachten de betrokkene door een derde laten mishandelen en hebben zij zijn paspoort en verblijfsvergunning afgepakt. Die verblijfsvergunning was gekoppeld aan zijn tewerkstelling voor het inlenende bedrijf.

De OM-cassatie gaat in het bijzonder over de vermeende verkeerde uitleg door het hof van het (oogmerk van) uitbuiting. Daartoe geeft het OM als belangrijkste redenen dat betrokkene niet kon beschikken over zijn eigen financiële middelen en dat moet worden aangenomen dat betrokkene in een uitbuitingssituatie verkeerde. Oftewel, volgens het OM verkeerde betrokkene niet in een situatie die vergelijkbaar is met die van 'een mondige werknemer'. Tot slot geeft het OM aan dat het zich niet kon vinden in de conclusie van het hof dat betrokkene in vrijheid had kunnen kiezen voor terugkeer naar China. Volgens het OM was om reden van voornoemde uitbuitingssituatie dit juist geen reële optie voor betrokkene.

De P-G meent dat geen sprake is van een onbegrijpelijke vaststelling van feiten door het hof, zodat die feiten door het hof in het toepasselijke beoordelingskader zijn gewogen. De P-G adviseert daarom tot verwerping van het cassatieberoep door het OM.

In deze rubriek ga ik nader in op dit beoordelingskader. De Hoge Raad heeft in twee arresten uit 2009 en 2015 gesteld dat uitbuiting door middel van arbeid of diensten op grond van de omstandigheden verondersteld moet zijn.²⁴ Kortweg zijn deze omstandigheden onder meer de aard en duur van de tewerkstelling, de beperkingen die betrokkene zijn opgelegd en het economisch gewin. In het hiernavolgende zal ik uitleggen hoe het hof daarmee in deze zaak is omgegaan en hoe de P-G concludeert dat het beroep moet worden verworpen. Ten eerste, het hof acht het dwangmiddel (in casu: misbruik van uit de feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht) bewezen omdat de betrokkene zich in een land bevond waarvan hij de taal niet sprak en de cultuur niet kende. Tevens diende betrokkene voor zijn (legale) verblijf en de voortzetting daarvan werkzaam te blijven bij het hem inlenende bedrijf. Aldus was betrokkene volgens het hof van verdachte en een medeverdachte afhankelijk. Het misbruik van die afhankelijke positie bestond naar het oordeel van het hof eruit dat verdachte en een medeverdachte de betrokkene de toegang tot en de feitelijke beschikkingsmacht over zijn bankrekening hebben onthouden. Daarnaast hebben zij, ook na de beëindiging van de arbeidsrelatie, de bankpas en pincode aan betrokkene onthouden. Verdachte en een medeverdachte hebben het als salaris gestorte geldbedrag ook niet op een andere wijze aan betrokkene gegeven. Daarnaast concludeert het hof dat verdachte

23 Het arrest van de Hoge Raad is niet op www.rechtspraak.nl aangetroffen (laatst geraadpleegd op 1 oktober 2018).

24 Zoals A-G Knigge destijds in zijn conclusie bij het eerder aangehaalde arrest van de Hoge Raad (het *Chinese horeca*-arrest) ook al schreef: 'De vraag of sprake is van misbruik kan dus niet los worden gezien van de vraag of sprake is van uitbuiting.' A-G G. Knigge, ECLI:NL:PHR:2009:BI7099, bij HR 27 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI7099, par. 52. A-G Knigge pleitte daarbij voor een benadering als 'communicerende vaten'. Een eerste pool van uitbuiting is de afhankelijkheid van de tewerkgestelde als af te leiden uit de mate van onvrijheid waarmee de tewerkstelling gepaard gaat; de tweede pool is die van de (slechte) arbeidsvoorwaarden en van het economisch gewin dat als gevolg daarvan door de werkgever wordt behaald. Knigge ziet deze polen als communicerende vaten: hoe groter de onvrijheid, hoe minder belangrijk het economisch gewin wordt.

betrokkene zonder extra betaling zes dagen heeft laten werken in plaats van de vijf dagen waarvoor hij werd betaald, hetgeen kon worden aangemerkt als misbruik. Oftewel het hof acht beide aspecten, de afhankelijkheid van betrokkene en het misbruik daarvan, bewezen. Zoals uit het voorgaande bleek, heeft hiertoe een aantal financiële aspecten tot het bewijs bijgedragen.

Maar het Hof acht het impliciete bestanddeel (uitbuiting) niet bewezen omdat niet (ook) kon worden bewezen dat betrokkene werkdagen maakte die langer waren dan acht uur, geen vrije dagen heeft genoten, geen woonomstandigheden had die naar Nederlandse maatstaven niet passend waren en niet met alle verdachten een slechte verstandhouding had. De werkgever had zich volgens het hof niet gedragen als een behoorlijk werkgever behoort te doen. Maar volgens het hof kon niet worden bewezenverklaard dat de werkgever betrokkene had uitgebuit of had gehandeld met de intentie om betrokkene uit te buiten. Voorts acht het Hof niet bewezen dat de mishandeling van de betrokkene en het innemen van diens paspoort en verblijfsvergunning konden worden beschouwd als handelingen die ertoe moesten dienen betrokkene te bewegen zich voor arbeid beschikbaar te stellen. De reden die het hof daarvoor geeft, is dat het bedrijf waarvoor hij werkte zou sluiten en terugkeer naar China daarmee een reële optie voor betrokkene was. Ten slotte acht het hof het – minst genomen – niet uitgesloten dat verdachten meenden dat zij moesten trachten te voorkomen dat betrokkene zou 'vluchten'. Daarbij meende het hof dat verdachten meenden dat betrokkene die vrees hadden op grond van de mogelijkheid dat betrokkene zou denken dat hij de aan een andere persoon betaalde waarborgsom zou verspelen en mogelijk ineens de detachingskosten voor de resterende termijn aan hen zou moeten 'terugbetalen'. Daarbij betreft het Hof eveneens dat betrokkene legaal in Nederland was, naar behoren gehuisvest was en niet belemmerd werd in zijn bewegingsvrijheid of anderszins onheus werd bejegend tijdens zijn tewerkstelling. Ook betreft het hof bij zijn afwegingen dat betrokkene verkeerde in de Chinese gemeenschap, waarbinnen de belemmeringen door taal en cultuur geen rol speelden. Tot slot is volgens het hof gebleken dat hij binnen die gemeenschap contacten heeft gelegd en uit die kring ook advies en hulp heeft ontvangen. Daarom spreekt het hof de verdachten vrij van mensenhandel buiten de seksindustrie.

Het voorgaande goed bekijkend, valt mij op dat het hof niet ten minste ook de (financiële) aspecten van het bewijs voor het wel bewezenverklaarde dwangmiddel bij de feitenvaststelling omtrent het (oogmerk van) uitbuiting heeft meegewogen. Qua aard en duur werd door het hof ten minste bij het dwangmiddel bewezenverklaard dat betrokkene afhankelijk was van de werkgever die zijn zesde werkdag voor een periode van ongeveer een jaar niet uitbetaalde.²⁵ Qua beperkingen heeft het hof bewezen geacht dat verdachte, die zich in een land bevond waarvan hij de taal niet sprak en de cultuur niet kende, niet over zijn eigen bankrekening kon beschikken en van de werkgever afhankelijk was voor zijn legale (vervolg-)verblijf in Nederland. Tot slot, qua economisch voordeel heeft het Hof bewezenverklaard dat de verdachte voor een periode van ongeveer een jaar steeds structureel zijn zesde werkdag niet uitbetaald kreeg. Dit levert de vraag op of het hof niet een wel erg hoge bewijsdrempel aanlegt door zowel het dwangmiddel als de uitbuiting mogelijk met een geheel zelfstandige bewijsconstructie bewezen te willen verklaren en dat de P-G dit accepteert. Waarom hoeft het hof het bewijs voor het voornoemde dwangmiddel, althans niet ten minste expliciet, langs de meetlat van (het oogmerk van) uitbuiting te leggen? Geeft het hof hiermee blijk van het feit dat het verwacht dat geheel andere (financiële) aspecten dan die bij het dwangmiddel zijn bewezenverklaard nodig zijn om uitbuiting te veronderstellen

²⁵ 28 december 2007 tot en met 15 december 2008.

en is de P-G het met die wel erg hoge bewijsdrempel van geheel zelfstandige (financiële) bewijsconstructies van dwangmiddel en (het oogmerk van) uitbuiting eens?

Wellicht ten overvloede, maar nu voornoemd dwangmiddel in casu was bewezen, deed het al niet meer ter zake of betrokkene ingestemd had met de tewerkstelling.²⁶ Dat levert de vervolgvraag op: Zou de betrokkene hebben ingestemd met, nu kort gezegd misbruik is gemaakt van zijn afhankelijkheid, met de aspecten die bewezen zijn verklaard? Oftewel, zou betrokkene met (de intentie) van verdachten om de zesde werkdag nooit uit te betalen, een verblijfsconstructie te creëren waarin betrokkene alleen in Nederland kon verblijven indien hij voor verdachten bleef werken en een economisch voordeel te halen uit structureel die zesde werkdag niet uit te betalen hebben ingestemd? Hoe dat ook moge zijn, deze zaak is een voorbeeld van een situatie waarin een feitenrechter uitbuiting – in het geval van mensenhandel buiten de seksindustrie – niet bewezen acht, hoewel (financiële) aspecten wel voldoende zijn om het dwangmiddel bewezenverklaard te achten.

Nu bewijs van uitbuiting *buiten* de seksindustrie reeds is besproken, maak ik graag de overgang naar ditzelfde onderwerp *binnen* de seksindustrie. Daartoe bespreek ik een conclusie van A-G Spronken, ook om aan het einde van deze paragraaf te beoordelen of er wellicht een verschil bestaat met het hiervoor reeds besproken beoordelingsschema voor het bewijs buiten de seksindustrie.²⁷

Kortweg gaat deze zaak over een minderjarig meisje (destijds 16-17 jaar) dat is overgehaald om pikante foto's van zichzelf te maken. Deze foto's zijn vervolgens geplaatst op internetsites waarop zij werd aangeboden als prostitué. Zij is daarop telefonisch door potentiële klanten benaderd, maar heeft nooit daadwerkelijk een afspraak met een derde gemaakt. Het hof heeft de verdachte van het voormelde onderdeel van de tenlastelegging vrijgesproken omdat er geen sprake zou zijn van (oogmerk van) uitbuiting. De redenering van het Hof was dat het minderjarige meisje zich niet beschikbaar zou hebben gesteld tot het verrichten van seksuele handelingen met derden tegen betaling in de zin van artikel 273f lid 1 onderdeel 5° Sr, omdat deze seksuele handelingen niet daadwerkelijk door haar waren verricht.

Het OM ging in cassatie omdat het meende dat het oordeel van het Hof ontoereikend gemotiveerd was door te stellen dat in onderhavige zaak geen sprake is van uitbuiting binnen de seksindustrie, omdat er geen seksuele handelingen hebben plaatsgevonden tussen de minderjarige en een derde.

A-G Spronken gaat op deze specifieke subsidiaire klacht in door te stellen dat voor uitbuiting en dus een veroordeling op grond van onderdeel 5° van artikel 273f lid 1 Sr niet is vereist dat ook daadwerkelijk seksuele handelingen hebben plaatsgevonden. Maar het hof heeft in casu blijkens de gegeven motivering voor de vrijspraak gemeend dat slechts onder bepaalde omstandigheden sprake kan zijn van uitbuiting. Deze omstandigheden zijn gelijk aan de reeds genoemde aard en duur, beperkingen en economisch gewin. Volgens het hof zijn die omstandigheden in het onderhavige geval niet aanwezig omdat de minderjarige geen klanten heeft ontvangen. Daarom concludeerde het hof dat hier slechts sprake is van een poging tot uitbuiting. Dus kon mensenhandel als bedoeld in onderdeel 5° van artikel 273f lid 1 Sr volgens het hof niet bewezenverklaard worden.

Echter, de A-G leidt af uit de bewijsvoering dat het Hof heeft vastgesteld, kort samengevat, dat de verdachte, met behulp van – op zijn verzoek – door het minderjarige meisje gemaakte foto's, advertenties heeft geplaatst op internetsites waarbij zij als prostitué werd aange-

26 Blijkens de EU-richtlijn waaraan in de inleiding op de bespreking van deze conclusie van de P-G reeds werd gerefereerd, artikel 2 lid 4 Richtlijn 2011/36/EU.

27 62.2.

boden en zij vervolgens door potentiële klanten werd gebeld. De A-G meende dat de door het hof daaraan verbonden vrijspraak hiermee niet begrijpelijk was. Dat het slachtoffer na het ontvangen van de telefoontjes van potentiële klanten de boot heeft afgehouden, maakt dat volgens de A-G niet anders. Op het moment dat de advertenties waren aangeemaakt en potentiële klanten het meisje konden bellen, had het meisje zich volgens de A-G reeds beschikbaar gesteld voor prostitutie. Daarom adviseerde de A-G dat deze subsidiaire deelklacht van het OM slaagt. Oftewel de A-G kon uit voornoemde feitenvaststelling niet begrijpen waarom het hof niet meende dat het meisje zich niet beschikbaar had gesteld voor prostitutie. Overigens was volgens haar ook de bewijsvoering voor het dwangmiddel aanwezig, omdat zij stelde dat:

“Naar mijn mening kan het brengen tot prostitutie van minderjarigen, ook als daarbij geen dwang wordt gebruikt, als een situatie van uitbuiting worden beschouwd, alleen al vanwege de omstandigheid dat in zijn algemeenheid kan worden aangenomen dat aan de exploitatie van prostitutie van minderjarigen ‘misbruik van uit feitelijke verhoudingen voortvloeiend overwicht inherent is’.”²⁸

De Hoge Raad komt ten eerste tot de beslissing dat er geen grond is om uitbuiting naast de overige bestanddelen aan te merken als een impliciet bestanddeel van artikel 273f, eerste lid aanhef en onder 5° Sr. De in het bestreden arrest besloten liggende andersluidende opvatting van het Hof is daarom volgens de Hoge Raad onjuist. Hiermee onderscheidt de Hoge Raad artikel 273f, eerste lid aanhef onder 5° Sr van voornoemd artikel 273f, eerste lid aanhef en onder 3° en 4° Sr. Het laatstgenoemde, onder 4°, is hiervoor bij de bespreking van de conclusie van de P-G behandeld. De Hoge Raad komt tot de beslissing dat bij mensenhandel van minderjarige slachtoffers binnen de seksindustrie uitbuiting niet een impliciet bestanddeel is, omdat dit artikel nu juist ter bescherming van minderjarigen strekt. Om die reden ontbreekt daarin ook de eis van het uitoefenen van dwang, welke eis wel wordt gesteld in voornoemd en besproken artikel 273f, eerste lid aanhef en onder 4°, Sr.²⁹ Art. 273f, eerste lid aanhef en onder 5° Sr beperkt zich juist tot, kort gezegd, ‘(...) het ertoe brengen van een minderjarige zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met een derde tegen betaling en het beschikbaar stellen van zijn organen tegen betaling, alsmede tot het ondernemen van handelingen waardoor een minderjarige daartoe overgaat’. Dit in aanmerking genomen, meent de Hoge Raad dat in het algemeen aan de exploitatie van prostitutie van minderjarigen misbruik van uit feitelijke verhoudingen voortvloeiend overwicht inherent is.³⁰

De Hoge Raad volgt verder ook de A-G door te concluderen dat het volgende oordeel van het Hof geen steun in het recht vindt. De enkele omstandigheid dat vervolgens geen seksuele handelingen tussen dit minderjarige meisje en een derde hebben plaatsgevonden staat volgens de Hoge Raad niet aan bewezenverklaring van de op die bepaling toegesneden tenlastelegging in de weg. Dus de Hoge Raad besluit tot (gedeeltelijke) vernietiging.

28 Daartoe citeert A-G Spronken overigens *Kamerstukken II 1990/91, 21027, 8, p. 2*. Zie ook D. Korvinus, D. Koster en H. de Jonge van Ellemeet, ‘Mensenhandel: het begrip uitbuiting in art. 273a Sr’, *TREMA* 2006, p. 288; L.B. Esser en C.E. Dettmeijer-Vermeulen, ‘Mensenhandel op een tweesprong. De omgang van rechters met de ruim geformuleerde mensenhandelgedraging in de delictomschrijving van artikel 273f lid 1 sub 4 Sr’, *DD* 2014/48; C.E. Dettmeijer-Vermeulen en M. Boot-Matthijssen, ‘Minderjarige slachtoffers in mensenhandelzaken: Ze wilde het zelf. Toch?’, *TPWS* 2014/30.

29 Hiertoe citeert de Hoge Raad HR 20 mei 2014, ECLI:NL:HR:2014:1174, *NJ* 2014/292.

30 Hiertoe citeert de Hoge Raad HR 5 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:554, *NJ* 2016/315 en HR 17 mei 2016, ECLI:NL:HR:2016:857, *NJ* 2016/314.

Tot slot wil ik, deze twee conclusies in samenhang beziend, graag nog een normatieve vraag opwerpen. Is het toelaatbaar dat in Nederland meer wordt gevergd voor de bewijsvoering van uitbuiting buiten de seksindustrie dan daarbinnen? De meer algemene overweging die juist over meerderjarigen gaat van de Hoge Raad in de zaak van het minderjarige meisje, toont aan dat geen onderscheid zou moeten worden gemaakt. Voor een eventueel te maken onderscheid hiertussen mist Nederland immers de grondslag, aangezien onze prostitutie net als arbeid in andere sectoren zoals land- en tuinbouw, de schoonmaak, het transport en de horeca behoort te worden gezien. Nederland heeft prostitutie immers gelegaliseerd. Uiteraard is het begrijpelijk dat onder sommige omstandigheden in de seksindustrie en sommige seksuele handelingen eerder als een inbreuk op de lichamelijke en/of persoonlijke integriteit kunnen worden gezien dan werk in voornoemde andere arbeidssectoren. Maar dat neemt niet weg dat mensenhandel juist een misdrijf tegen de persoonlijke vrijheid is en in beginsel in Nederland prostitutie net zozeer arbeid is als werk in die andere sectoren. Om deze reden is het verwarrend als een hof zoals hetwelk in de conclusie van A-G Spronken naar voren komt, denkt de algemene stelling te kunnen poneren dat:

“‘uitbuiting’ daarvan deel uitmaakt, in die zin dat aan de in de delictsomschrijving (en in de tenlastelegging) voorkomende termen, ‘het verrichten van arbeid of diensten’ een zodanige uitleg wordt gegeven dat het gaat om arbeid en/of diensten die vanwege hun aard (zoals prostitutiewerkzaamheden) en/of omstandigheden waaronder die werkzaamheden worden verricht (bijvoorbeeld geen betaling, lange werkdagen etc.) – in combinatie met een in artikel 273flid 1 onder 1 genoemd middel – een situatie van uitbuiting opleveren” [cursivering mijnerzijds].

Immers, ons prostitutiebeleid staat op gespannen voet met de algemene stelling dat de aard van prostitutiewerkzaamheden *an sich* een indicatie van uitbuiting zou opleveren. Net als voor werk buiten de seksindustrie, zal het hof moeten bewijzen dat de aard van (specifieke) prostitutiewerkzaamheden uitbuiting oplevert en kan het niet weggkomen met een algemeenheid die in Nederland geen grondslag kent.

Hoe dat ook moge zijn, bovenal blijkt dat de bewijsvoering van uitbuiting uiterst complex is. Daarbij blijft onduidelijk wat wordt bedoeld met veronderstelde uitbuiting en het te bewijzen (soms impliciete) bestanddeel (oogmerk van) uitbuiting. Deze verwarring omtrent mensenhandel en de bewijsvoering van (beoogde of voltooide) uitbuiting³¹ wordt hieronder in paragraaf 3 nog verder belicht,³² in het licht van recente feitenrechtspraak over een wellicht nieuwe vorm van mensenhandel waarin die uitbuiting wel heel sterk financieel van aard is.

31 Ook voor zover het gaat om de uitkering van schadevergoeding aan het daadwerkelijk uitgebuite slachtoffer van mensenhandel en de berekening van de schadevergoeding voor dat slachtoffer is het vaker geaccepteerd dat behandeling van het materiële deel van de vordering een onevenredige belasting van het strafgeding oplevert. Zie onder meer de Conclusie van A-G F.W. Bleichrodt, ECLI:NL:PHR:2018:726, bij HR 22 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:1075.

32 Naast een uitkering uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven of een schadevergoedingsmaatregel ex artikel 36f Sr kan de rechter een benadeelde partij zoals een mensenhandelslachtoffer op grond van artikel 577b lid 2 Sv (een deel van) het ontnomen wederrechtelijk voordeel aan hem of haar laten toekomen om de schade die door hem of haar is geleden op deze wijze op de veroordeelde te verhalen. Een andere oplossing om slachtoffers schadevergoeding te doen toekomen, zou bijvoorbeeld kunnen worden ontwikkeld door een fonds in te richten waarin het wederrechtelijk verkregen voordeel dat is ontnomen aan slachtoffers zou kunnen worden gebruikt om schadevergoeding uit te keren aan slachtoffers van dit misdrijf. Het huidige artikel 36e Sr geeft daartoe nog geen mogelijkheid.

3. **Uitbuiting door schulden te laten aangaan: het nieuwe ‘creditboys’?**

Op vrijdag 21 september stond op de NOS het volgende bericht:

“Creditboys lichten jongeren op met telefoonabonnementen”.³³

Zoals hiervoor al gesteld, mensenhandel gaat veelal om geld. Om nog dieper in te gaan op die relatie tussen mensenhandel en het daarmee illegaal verdiende geld wordt in deze rubriek als laatste aspect van recente jurisprudentie ingegaan op twee zaken waarin, naar analogie van loverboys, verdachten als ‘creditboys’ worden bestempeld.³⁴

In de eerste hier te bespreken zaak gaat het hof in op de vraag of het laten afsluiten van een telefoonabonnement door een betrokkene, die tevens in de prostitutie werd uitgebuit, is aan te merken als ‘(...) arbeid of dienst tot het verrichten waarvan iemand wordt gedwongen of bewogen zich beschikbaar te stellen als bedoeld in art. 273f, eerste lid aanhef en onder 4°, Sr’ (dit is weer hetzelfde mensenhandel-artikel als besproken bij de behandeling van de conclusie van de P-G).³⁵ Het hof stelt dat dit niet zonder meer het geval is. Daarom gaat het hof in op de voornoemde drie aspecten van aard en duur, beperkingen voor de betrokkene en het economische gewin.

Qua aard en duur spreekt het hof over de periode van ruim twee jaar waarin de betrokkene een relatie met verdachte heeft gehad. Gedurende die relatie heeft betrokkene ongeveer 30 telefoonabonnementen afgesloten. Betrokkene was naar Nederland gekomen voor een opleiding maar kwam in deze relatie terecht waarin zij werd aangezet tot prostitutie en het afsluiten van telefoonabonnementen. Zonder dat expliciet te noemen, lijkt het hof te concluderen dat de beperkingen op betrokkene waren veroorzaakt doordat verdachte misbruik van haar kon maken. Betrokkene was jong (een stuk jonger dan verdachte), nog maar net in Nederland (en had dus nog geen netwerk kunnen opbouwen) en was verliefd op verdachte. Verdachte had haar gezegd dat de schulden die ze zou opbouwen met het afsluiten van telefoonabonnementen ongedaan zouden worden gemaakt door middel van, zo begrijpt het hof althans, een soort van schuldsaneringstraject. Qua economisch gewin, lijkt het hof, wederom zonder dat expliciet te maken, aan te geven dat betrokkene die tevens in de prostitutie ging werken voor verdachte in de schulden kwam door de door haar afgesloten abonnementen. Daarbij profiteerde verdachte van het geld dat door de verkoop van de telefoons werd verkregen. De 30 telefoonabonnementen worden verondersteld hoge schulden te hebben opgeleverd voor betrokkene. Daarom concludeert het Hof dat verdachte betrokkene heeft uitgebuit als gevolg van het misbruik dat hij maakte van zijn overwicht op haar en haar kwetsbaarheid.

³³ Beschikbaar op: <https://nos.nl/op3/artikel/2251364-creditboys-lichten-jongeren-op-met-telefoonabonnementen.html> (laatst geraadpleegd op 28 september 2018). Zie ook L.E. Esser en C.E. Dettmeijer-Vermeulen, ‘Van aardbeien en telefoonabonnementen’, *TREMA*, oktober 2015, p. 262-267.

³⁴ Zie hiervoor onder meer www.meldpuntcreditboys.nl.

³⁵ 63.3.

In de tweede hier te bespreken zaak gaat het om dezelfde kwestie door een minderjarige verdachte die een twaalfstal betrokkenen telefoonabonnementen heeft laten afsluiten.³⁶ Per betrokkene ging het om verschillende aantallen telefoonabonnementen (drie tot tien) in verschillende perioden van dagen qua duur (een tot drie dagen). In alle gevallen waren er volgens het hof geen daadwerkelijke beperkingen in de vrijheid van betrokkenen. Tevens werd in alle gevallen de bij de afgesloten abonnementen behorende telefoons ingenomen door de medeverdachte. De medeverdachte betaalde geld aan personen die nieuwe slachtoffers zouden regelen. Ondanks deze feiten, is het hof van oordeel dat, gezien in het licht van hetgeen hiervoor is overwogen, die enkele omstandigheid onvoldoende is om aan te nemen dat sprake is van mensenhandel. Het hof heeft daarbij tevens in aanmerking genomen dat ook uit de overige omstandigheden niet valt af te leiden dat sprake is van uitbuiting. Nu het afsluiten van abonnementen door de voornoemde betrokkenen niet gebeurde onder omstandigheden waarbij uitbuiting kan worden verondersteld, kan het gedrag van verdachte niet worden bewezen als mensenhandel. Daarom sprak het hof de verdachte vrij (zij het niet van afpersing).

Terwijl het eerste hof aangaf dat het in het dossier niet de berekening van zowel het economisch gewin als de opgedane schulden door het slachtoffer aantrof, worden in de tweede zaak wel vorderingen van benadeelde partijen toegekend. Dit was niet het geval in de eerste zaak, omdat de benadeelde partij zich in hoger beroep niet opnieuw had gevoegd. Ook de andere manier om tot schadevergoeding te komen, lukte in die eerste zaak niet; het Hof legt de schadevergoedingsmaatregel zoals bedoeld in artikel 36f van het Wetboek van Strafrecht ten bedrage van € 84.878,28 niet op. Ook deze laatste opmerkingen laten weer zien hoe lastig de – met name financiële – bewijsvoering van uitbuiting is en deze brengen mij tot de volgende conclusie.

4. **Effectievere bestrijding van mensenhandel: van reactief naar proactief financieel onderzoek**

Zoals in de inleiding beloofd, wordt in deze paragraaf mensenhandel en de transactie-overeenkomst tussen het OM en de ING bijeengebracht om een oplossing te vinden voor voornoemde bewijsproblematiek omtrent uitbuiting binnen en buiten de seksindustrie. Deze oplossing wordt gezocht in proactief financieel onderzoek naar mensenhandel onder de Wwft. Dat is tevens de reden om in het hiernavolgende zowel de transactie als in het bijzonder de door ING geschonden Wwft-artikelen te bespreken.³⁷

Om die transactie te kunnen uitleggen, is het ten eerste relevant dat in de Wwft het volgende centrale uitgangspunt is opgenomen:³⁸

36 63.4. Betrokkene 1 vijf telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag; betrokkene 2 negen telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van 3 dagen; betrokkene 3 acht telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van 2 dagen; betrokkene 4 negen telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag; betrokkene 5 tien telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van 3 dagen; betrokkene 6 zes telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag; betrokkene 7 drie telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van 1 dag; betrokkene 8 negen telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van 2 dagen; betrokkene 10 zes telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag; betrokkene 11 zes telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van 3 dagen; betrokkene 12 zes telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag en betrokkene 13 vijf telefoonabonnementen binnen een tijdsbestek van een dag.

37 Onderdeel van de transactie is het opleggen van een boete van € 675 miljoen. Die boete heeft ING geaccepteerd. Ook zal ING een bedrag van € 100 miljoen aan wederrechtelijk verkregen voordeel betalen.

38 ING heeft zich schuldig gemaakt aan zowel schending van meerdere Wwft-artikelen (artikelen 3, 5, 8 en 16) als (schuld)witwassen (artikel 420quater Sr). Zie onder meer het feitenrelaas van het Houston-onderzoek, p. 20 e.v.

“Ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme verricht een instelling cliëntenonderzoek en meldt zij verrichte of voorgenomen ongebruikelijke transacties. (...) Daarbij besteedt een instelling bijzondere aandacht aan ongebruikelijke transactiepatronen en aan transacties die naar hun aard een hoger risico op witwassen of financieren van terrorisme met zich brengen.” (artikel 2a Wwft).

Dit uitgangspunt brengt een viertal kernverplichtingen voor een financiële instelling mee die onder de reikwijdte van de Wwft vallen. Ten eerste dient de financiële instelling een risicoafweging te verrichten op basis van een gedegen cliëntenonderzoek (artikelen 3 en 8 Wwft). Voorts dient de financiële instelling ongebruikelijke transacties te melden bij de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU; artikel 16 Wwft).³⁹ Bovendien dient de financiële instelling periodieke opleidingen aan medewerkers aan te bieden zodat zij ongebruikelijke transacties kunnen herkennen en een cliëntenonderzoek goed en volledig kunnen uitvoeren (artikel 5 Wwft). Ten slotte, dient de financiële instelling adequaat de resultaten van de risicobeoordeling vast te leggen om deze op verzoek te verstrekken aan de toezichthouders. Kortweg vloeit hieruit voort dat financiële instellingen een rol hebben ‘om het systeem tegen witwassen en financieren van terrorisme te beschermen en hierdoor de integriteit van het financiële stelsel te waarborgen’.⁴⁰ Financiële instellingen fungeren daarmee ‘als “poortwachters” die de integriteit, stabiliteit en reputatie van de financiële sector beschermen’.⁴¹ Het door het OM gedane feitenonderzoek acceptierend, heeft ING publiekelijk toegegeven en betreurt de bank het dat in de periode van 1 januari 2010 tot en met 31 december 2016 in Nederland ING zich schuldig heeft gemaakt aan voornoemde schendingen van de Wwft en aan schuldwitwassen meermalen gepleegd.⁴² Daarbij heeft ING meegewerkt aan het strafrechtelijk onderzoek en de kwestie daartoe zelf intern onderzocht, alsmede de uitkomsten daarvan bij het OM bekend gemaakt. Bovendien heeft ING aangegeven het OM actief in de gelegenheid te zullen blijven stellen om onderzoek te doen naar mogelijke strafbare feiten voortkomend uit tekortkomingen van het beleid aangaande Financieel Economische Criminaliteit Customer Due Diligence (FEC CDD) waarop de transactieovereenkomst betrekking heeft. Daarnaast heeft ING, onder toezicht van de Nederlandse Bank (DNB), een nieuw herstelplan ontwikkeld en zal het dit implementeren. ING heeft gedurende het strafrechtelijk onderzoek aan het OM ook steeds inzicht geboden in de voortgang van voornoemd herstelplan.⁴³ Ten slotte neemt ING met deze transactie verantwoording voor het plegen van strafbare feiten gedurende meerdere jaren.⁴⁴ Tegen deze achtergrond wil ik in deze rubriek voorstellen dat ING in het herstelplan onder de Wwft en meer in het algemeen andere grote Nederlandse banken binnen ditzelfde wettelijke kader proactief financieel onderzoek naar mensenhandel zullen verrichten, zoals

39 Zoals ook opgenomen in het feitenrelaas van het Houston-onderzoek is ‘(...) de FIU-Nederland organisatorisch ondergebracht bij de nationale politie’ en ‘een zelfstandig orgaan van de Staat der Nederlanden. Internationaal maakt FIU-Nederland deel uit van een wereldwijd netwerk van FIU’s. De FIU analyseert de gemelde ongebruikelijke transacties en kan deze als “verdacht verklaard” ter beschikking stellen aan diverse handhavings- en opsporingsdiensten. (bron: FIU.nl).’ Overigens is dat wereldwijd netwerk van FIU’s de Egmont Group of Financial Intelligence Units waarvan het hoofd van FIU-Nederland nu voorzitter is.

40 Feitenrelaas van het Houston-onderzoek, p. 4.

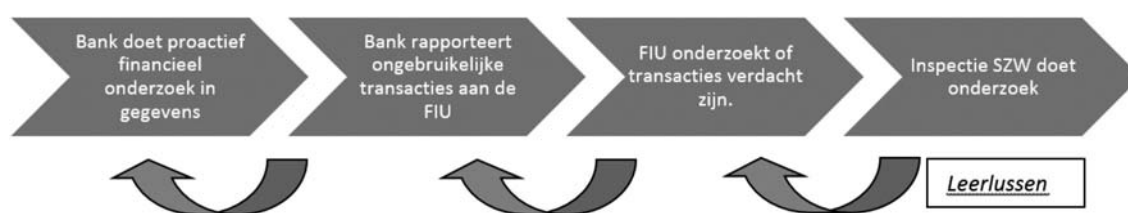
41 *Idem.*

42 De ‘Aanwijzing hoge transacties en bijzondere transacties’ is in hier van toepassing, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0024648/2008-11-01> (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

43 Overigens meent de directeur van de DNB dat meer banken mogelijk niet aan de Wwft-vereisten voldoen, zie: www.nrc.nl/nieuws/2018/09/26/dnb-meerdere-banken-doen-te-weinig-om-witwassen-te-bestrijden-a1799548 (laatst geraadpleegd op 29 september 2018).

44 Tevens is met ingang van 1 januari 2015 ‘het gewoonte maken van het plegen van een economisch delict dat als misdrijf wordt gekwalificeerd’ strafbaar gesteld in de Wet op de economische delicten.

reeds wordt gedaan in een lopend onderzoeksproject.⁴⁵ In dit project werken een andere grote Nederlandse bank dan ING, de Inspectie SZW en de auteur samen door het volgende, reguliere Wwft-proces te doorlopen. In dit proces onderzoekt de bank de eigen bankgegevens en maakt op basis daarvan een melding aan de FIU van een ongebruikelijke transactie die mogelijk duidt op mensenhandel. Daarop kan de FIU de gemelde ongebruikelijke transactie analyseren. Mocht deze transactie ‘verdacht verklaard’ worden, dan kan de FIU deze ter beschikking stellen aan diverse handhavings- en opsporingsdiensten, zoals de Inspectie SZW. Meldingen van ongebruikelijke transacties kunnen zodoende leiden tot een strafrechtelijk onderzoek.⁴⁶ Mogelijk ten overvloede, maar in het gehele proces zijn uiteraard alle juridische waarborgen ingebed en worden deze allemaal nageleefd. Samengevat, het onderzoeksproject doorloopt het ‘reguliere’ meldingsproces, waaraan leerlussen zijn toegevoegd om elkaar op de hoogte te houden van onderzoeksprojectontwikkelingen:

N.B. Dit is geen keten, maar een visualisering van het reguliere Wwft-meldingsproces

Om de overgang te maken van het Wwft-proces naar de onderzoeksresultaten, is het eerst van belang om – wellicht ten overvloede – aan te geven dat in dit onderzoek iedere publieke en private partij strikt zijn eigen verantwoordelijkheid houdt, maar wel in het kader van deze publiek-private samenwerking het gezamenlijke doel van mensenhandelbestrijding nastreeft. Daarbij prijst dit onderzoeksteam zich gelukkig dat ook andere belangrijke strafrechtsketenpartners zoals het OM eveneens hun expertise delen. Dit heeft ertoe geleid dat het onderzoeksteam internationale financiële indicatoren van mensenhandel buiten de seksindustrie aan de Nederlandse situatie heeft kunnen aanpassen.⁴⁷ Bovendien heeft het onderzoeksteam eigen financiële indicatoren ontwikkeld. Door beide te combineren, is een zoekprogramma, een zogeheten *query*, ontwikkeld die proactief (financiële) aspecten van mensenhandel in bankgegevens kan ontdekken. Om een voorbeeld te noemen, de *query* kan zogenaamd gestort loon, dat meteen weer van een rekening wordt afgehaald om een mogelijk slachtoffer op die manier in afhankelijkheid te houden en mogelijk uit

45 Zie op pag. 13, tweede bullet point, van de Kamerbrief over ontwikkeling plan van aanpak mensenhandel van staatssecretaris Harbers (JenV), minister Koolmees (SZW), minister De Jonge (VWS), minister Kaag (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) en minister Blok (BZ) aan de Tweede Kamer (25 mei 2018), beschikbaar op: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/05/25/tk-ontwikkeling-plan-van-aanpak-mensenhandel en in het kader van voornoemde SDGs ook door de United Nations Universiteit genoemd, te weten in The UN University's Report on 'Fighting Human Trafficking in Conflict: 10 Ideas for Action by the United Nations Security Council' and '25 Keys to Unlock the Financial Chains of Modern Slavery'.

46 Op internationaal niveau hopen we hierop (meer) kennis te delen met het recentelijk opgerichte Financial Sector Commission on Modern Slavery and Human Trafficking: www.financialsectorcommission.org/about-the-commission/. Voor het deel van ondernemingen, in casu financiële instellingen waaronder banken, zijn daarbij ook direct relevant de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights, vaker naar hun voornaamste auteur, Special Representative of the Secretary-General (SRSG) John Ruggie, Ruggie-principles genoemd, onder meer te vinden op www.businesshumanrights.org/en/un-guiding-principles.

47 Financial Crime Enforcement Network (FINCEN), *Guidance on Recognizing Activity that May be Associated with Human Smuggling and Human Trafficking – Financial Red Flags*, FIN-2014-A008, US State Department of Treasury 2014.

te buiten, detecteren.⁴⁸ Hierbij moet worden aangegeven dat het niet enkel om ‘passieve’ monitoring van transacties gaat. Het betreft eveneens de *intelligence* fase waarin artikel 27 Sv nog niet van toepassing is. In deze fase is niet alleen wetenschappelijk onderzoek gedaan naar verbetering van meldingen omtrent ongebruikelijke transacties. Eveneens is naar andere bankgegevens dan ‘alleen’ transacties gekeken. Dit houdt dus tevens in dat onder de Wwft financiële instellingen niet alleen aan transactiemonitoring kunnen doen om mensenhandel als gronddelict van witwassen aan te pakken. Maar zij kunnen ook, op basis van reeds behaalde onderzoeksresultaten, aan proactief onderzoek in bankgegevens naar *aanwijzingen* van mensenhandel doen. Een van de belangrijkste uitgangspunten van dit onderzoeksproject was dat noch alleen de publieke sector, noch alleen de private sector, mensenhandel effectief kan bestrijden. Daarom heeft deze publiek-private samenwerking aandacht besteed aan (verbeterd) financieel onderzoek naar mensenhandel, hetwelk nu klaar is voor andere banken om eveneens te gebruiken.

5. Ten slotte: Proactief financieel onderzoek naar mensenhandel (en de w en ft in Wwft)

Om reden van al hetgeen in het voorgaande is besproken, kom ik tot de conclusie dat het goed zou zijn als ING het herstelplan zo inricht dat het ook in het eigen bankverkeer proactief op zoek gaat naar aanwijzingen van mensenhandel onder de Wwft. Ook andere grote Nederlandse banken worden aangemoedigd om dit initiatief te omarmen. Dit helpt uiteraard ook de samenwerking tussen banken op het terrein van de bestrijding van een misdrijf dat als ondermijning en nationale dreiging wordt gezien. Deelname van andere banken hieraan is namelijk dringend nodig om geen verplaatsingseffect te creëren. Daarbij kan de voorlopige voorzichtige onderzoeksconclusie worden getrokken dat een soortgelijke ontwikkeling van een *query* ook nodig is voor de twee misdrijven waarvoor de Wwft is ingericht: terrorismefinanciering en witwassen. De huidige monitoring van transacties die relevant zouden kunnen zijn voor die twee misdrijven verlopen *real-time* en zijn gebaseerd op scenario's. Maar ook deze moeten dringend aan kwaliteit en effectiviteit winnen door queries te ontwikkelen in een publiek-private samenwerkingsverband zoals het onze. Rest mij niets meer dan te zeggen dat ING en alle andere grote Nederlandse banken ten eerste worden aangemoedigd om de reeds opgedane kennis te hanteren en zodoende behulpzaam te zijn bij het bestrijden en voorkomen van mensenhandel. Dat is hard nodig als Nederland inderdaad de belofte wil nakomen dat mensenhandel per 2030 zal zijn beëindigd.

⁴⁸ Sinds 1 januari 2016 geldt deze verplichting onder de Wet Aanpak Schijnconstructies.